

Veruleg heilsufarsáhætta á notkun munntóbaks á meðgöngu

SVEND RICHTER, RITSTJÓRI TANNLÆKNABLAÐSINS
ORCID: 0000-0002-9504-4043

TANNLÆKNABLAÐIÐ 2023; 41(1): 72-73

MUNNTÓBAK

Snus (eða snustóbak og var á tímabili kallað sænskt skro) er finskorið blautt munntóbak sem sett er undir vörina. Það hefur svipuð áhrif og reyktóbak. Snus er upphaflega sænsk tóbaksafurð og var mikið notuð þar í landi en einnig á öðrum Norðurlöndum. Á Íslandi var oftast ekki tekið íslenskt neftóbak í vörina. Neftóbakið er afurð sem flutt er inn sem hrátóbak frá Svíþjóð og unnið hér á landi. Í grunninn er um sama tóbak og það sænska að ræða. Ekki hefur verið sýnt fram að sænskt snus eða íslenskt neftóbabak tekið í vörina valdi krabbameini í munni (1). Sænskt munntóbak er blautara en íslenska neftóbakið. Það var gert ólöglegt í Evrópusambandinu 1994 en þegar Svíþjóð fékk aðild að Evrópusambandinu fengu þeir undanþágu undan banninu vegna þess að snus er hluti af sænskri menningu. Svíþjóð er með lægstu tíðni af lungnakrabbameini í Evrópu. Til eru tvær gerðar af snusi, púðar og laust tóbak (2).

Saga snus má rekja aftur til 19. aldar þegar Jacob Fredrik Ljunglöf var með það markmið að gera betra „snuff“ en aðrir og fann upp snus 1822 og nefndi sitt eigið Ettan (Mynd 1) (3).

Dregið hefur úr reykingum hér á landi undanfarna áratugi, bæði meðal karla og kvenna. Daglegar reykingar mældust fyrir ári síðan um 6% meðal fullorðinna. Hjá ungu fólki 18-24 ára eru daglegar reykingar mun minni eða um 1% (6).

Notkun á neftóbaki í vör sem hefur verið umtalsverð meðal ungs fólks undanfarin ár mælist nú mjög lítil, vegna mikillar aukningar á notkun nikótín-púða. Innflutningur á nikótín-púðum til landsins jókst mikið um áramótin 2019-

Mynd 1. Dós af sænsku snusi (4).

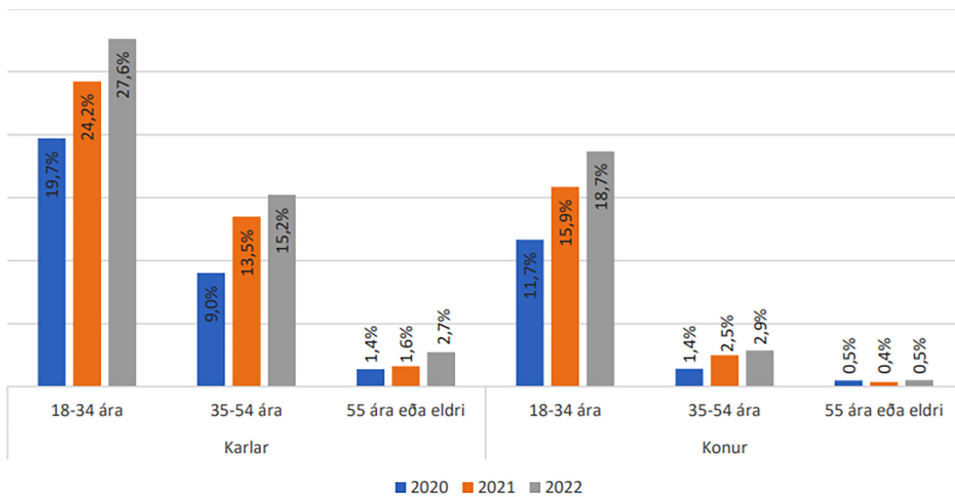

Mynd 2. Nikótín-púðar eru vinsælasta munntóbak hér á landi (5).

2020. Um þriðjungur karla á aldrinum 18 til 44 ára og kvenna 18 til 24 ára notar nikótín-púða og algengast er að um daglega notkun sé að ræða (6,7).

Stefán Pálmason hélt fróðlegt erindi, Nikótín-púðar og munnholíð, á málþingi um nikótín og heilsu í Laugar-dalshöll í október s.l. á vegum Krabbameinsfélags höfuðborgarsvæðisins (KH), Ungmennafélags Íslands (UMFÍ), Fræðslu og forvarna (FRÆ) með styrk frá Lýðheilsusjóði og heilbrigðisráðuneytinu. Hann sagði tannlækna sjá merki um um vaxandi notkun nikótín-púða og varaði við notkun þeirra (Mynd 4) (8).

Norska lýðheilsustofnunin, Folkehelseinstituttet FHI, birti 2019 viðamikla skýrslu um heilsufarsáhættu tengda notkun á sænsku snus. Skýrslan er ítarleg, 265 blaðsíður (Mynd 5) (1). Niðurstöðurnar sýna greinilega að notkun snus á meðgöngu felur í sér augljósa áhættu fyrir bæði hina barnshafandi konu og barnið. Fréttablað NIOM fjallaði um málið og birti ágrip úr skýrslunni til að vara sérstaklega á notkun barnshafandi kvenna á munntóbaki (9).

Mynd 3. Nikótínþúðar, dagleg notkun, aldur og kyn, 2020 – 2022 (7).

Mynd 5. Skýrsla Norskra heilbrigðisráðuneytis um hættu á notkun á sænsku snusi (1).

Mynd 4. Stefán Pálmason á málþingi um nikótín og heilsu.

Heilsufarsáhættan felur í sér óhagstæðar afleiðingar eins og aukna hættu á andvana fæðingu, ótímabærri fæðingu og þörf á keisaraskurði. Notkun munntóbaks eykur einnig hættu á lágrri fæðingarþyngd, skammtíma öndunarerfiðleikum eftir fæðingu, breyttum hjartslætti barns, skarð í vör og góm og aukna hættu á meðgöngu-eitrun (viðvarandi hækkun blóðþrýstings á meðgöngu). Niðurstöður eru áhyggjuefni þar sem margar konur á frjösemsaldri nota munntóbak.

EKKI HÆTTULAUS VALKOSTUR

Niðurstöður eru aðallega byggðar á hóprannsóknnum úr gögnum sænsku fæðingarskrárinnar. Að auki byggja ályktanir á þekkingu á áhrifum nikótíns, dýrarannsóknnum og þekkingu á heilsufarsáhættu af völdum tóbaksvara. Niðurstöðurnar eru studdar nýlega birtum rannsóknnum sem getið í skýrslunni.

Sumar rannsóknir sýna svipuð áhrif snus og reykingar. Þetta gefur til kynna að nikótín geti valdið þessari áhættu.

Þetta þýðir að snus og annað reyklus tóbak eru ekki áhættulaus valkostur í stað reykinga (1).

Mikilvægt er að heilbrigðisstarfsfólk sem vinnur með konum á frjösemsaldri upplýsi konur um þessa áhættu. Tannlæknar og aðstoðarfólk er í aðstöðu til að greina þessi tilfelli og hafa áhrif. Léttur áróður og fræðsla getur reynst skilvirk til að hjálpa konum að hætta áður en þær verða þungaðar.

HEIMILDIR

1. Folkehelseinstituttet. Helseisiko ved snusbruk. [Health risks from snus use Norwegian Institute of Public Health. Report 2019] versjon 2.
2. Snus, Wikipedia. Frjálsa alfræðiritið. <https://is.wikipedia.org/wiki/Snus>.
3. History of snus. <https://www.swedishmatch.com/Our-business/smokefree/History-of-snuff/>.
4. <https://pnghut.com/png/8ffAczpYDm/ettan-snus-general-tobacco-swedish-match-chewing-momoland-transparent-png>.
5. <https://www.bing.com/images/search?q=lyft%20freeze%20pouches%20photo&form=IQFRBA&id=5879BEAAC404687FD510C298879CC896CC3E340F&first=1&disoverlay=1>.
6. Jensson V. Dagur án tóbaks 31.05.2022 - Hættu fyrir umhverfið! Landlæknisembættið 2022. <https://island.is/frett/dagur-an-tobaks-31-05-2022-haettu-fyrir-umhverfid>.
7. Áfengis- og tóbaksnotkun 2022, vöktun áhrifaþátta. Talnabrunnur, Fréttabréf landlæknis um heilbrigðisupplýsingar. Embætti landlæknis 2023;17(2):5.
8. Málþing um nikótín og heilsu. https://www.umfi.is/media/6486/dagskra_malthing-um-nikotin-og-heilsu.pdf.
9. Valen H. Becher R. Significant health risks of using snus while pregnant, NIOM Newsletter March 2020.